

Kaare Grönbech*

(1901—1957)

Geçen kış Türk dili bakımından acı bir haber aldık: 21 Ocak 1957 de Danimarkalı türkolog ve mongolist K. Grönbech ölmüştü. Türk dili üzerinde çalışanlardan en verimli çağda göçenler arasına onu da katmak elemi içinde bizlere şimdi kendisi anmak düşüyor.

Bilindiği üzere Danimarka dil bilgisi alanında pek değerli şahsiyetler yetiştiren bir ülkedir. Bunlar arasında tanınmış dilci V. Thomsen'in geçen yüzyıl sonlarında Orhon Yazıtlarını okuması sayesinde, ki Türk dili üzerindeki çalışmalar müsbet bir bilgi kolu olarak gelişebilmiştir. Bundan sonra bilim dünyasında türkçeye lâyık olduğu yer verilerek dilimizin daha pek çok yadigârları adeta biri birini kovalarcasına meydana çıkarılmıştır.

Yalnız bir çok yeni incelenen dillerde olduğu gibi türkçe de ilkin başka dillerin kuralları içinde açıklanmak istenerek onunla Hind-Avrupa ve Samî dilleri arasında paralellikler aranmış ve neticede gerçekte kendisinde bulunmayan böyle bir şey ona izafe edilmiştir. Bundan dolayıdır, ki türkçe yalnız İslâm âleminde değil, Batı çevrelerinde de arapça ve farsçanın yapısı içine zorlanmıştır. Ancak müşahedeye dayanan Batı bilimi dilimizin bütün bütün ayrı bir yapıya sahip olduğunu anlamakta gecikmedi. Bu cereyanın ilk kuvvetli temsilcisi, hatta kurucusu yine en verimli çağda (1934 te 64 yaşında) hayata gözlerini yuman Alman Prof. W. Bang'dır. Açtığı çığır dilimizi anlamak bakımından bize pek çok şeyler kazandırmıştır.

Kaare Grönbech bu çığırın ikinci kuvvetli temsilcisidir. O türkçeyi türkçe içinde anlamak hareketini daha ileri götürerek bir sistem haline getirmiştir. 1936 da yayınladığı Türk dili yapısı üzerindeki kitap (bibliografyada 1 bk.) büyük bir olay oldu. Hakkında yazılan tenkitler de

* Bu yazıda Dr. K. Thomsen'in vermek lütfunda bulunduğu bilgidен faydalanılmıştır. Bundan dolayı kendisine teşekkürlerimi sunarım.

bunun açık delilidir. Türk dili bilgisi alanında o zamandan beri bu derece tesir bırakan bir eser kaleme alınmış değildir. Ne yazık ki üç cilt olarak tasarlanan bu eserin öteki ciltlerini bizlere vermesi kıymetli yazarına nasip olamadı. Amansız hastalığı onu çok sevdiği bilim çalışmalarından sık sık ayırıyordu. Muhakkak olan bir sey varsa, o da bıraktığı notların yayınlamasından dahi çok şeyler kazanacağımızdır.

Kaare Grönbech 28 Eylül 1901 de Frederiksberg'de doğdu. Babası tanınmış din tarihçisi Prof. Vilhelm Grönbech (1873—1948) idi. 1919 da üniversitede İngiliz ve Alman edebiyatları ile klâssik filologya tahsil etti. Ancak bunun yanında Prof. Vilhelm Thomsen'den karşılaştırmalı dil bilgisi dersleri de görmekte idi. Bu zatın Danimarka'da Türk dil bilgisine rağbet edilmesinde rolü büyüktür. Hatta Kaare Grönbech'in Türk diline sürüklenmesinden önce babası Vilhelm Grönbech'in değerli bir karşılaştırmalı Türk ses bilgisi kitabı yazmasına sebep olmuştur.

Grönbech 1937 de üniversiteyi bitirdi. Ertesi yıl Türkiye'ye bir inceleme gezisi yaptı. Dönüşünde Öregraad Lisesine klâssik filologya öğretmeni oldu. 1936 da şöhretinin yapan *Der türkische Sprachbau* (Türk dilinin yapısı) eseri ile doktorluk payesini aldı. 1937 de Türkiye, 1938—1939 da Danimarka Orta Asya Sefer Heyeti üyesi olarak Kuzey-Batı Çin ve İç Moğolistan'a gitti. Kopenhag Kırallık Kitaplığı topladığı önemli moğolca yazma ve blok baskıları ile ayrı bir kıymet kazanmıştır.

1942 de Kopenhag Üniversitesi'ne Orta Asya dilleri ve türkçe okutmanı oldu. 1946 da aynı kürsüye doçent, 1947 de ise, profesör oldu. Kopenhag'da bir Orta Asya Araştırmaları Merkezi kurdu. Bu merkezi sonra bir enstitü haline getirdi. 1943 te Danimarka Kırallık Bilim Akademisi'ne 1946 da Danimarka Doğu Bilgileri Başkanlık Kurulu'na, 1948 de Danimarka-Çin Kurumu başkanlığına, 1952 de 'Carlsberg Fonu' yönetim kuruluna ve 'Ny Carlsberg Glyptotec' başkanlık kuruluna seçildi. 1947—1951 de Üçüncü Danimarka Orta Asya Sefer Heyeti müdürlüğünü üzerine aldı. Yurdu dışında da bilim görevleri ve payeleri elde etmekte idi: 1947 de Londra'da, 1953 te Hamburg'da, 1954 te Münster ve Göttingen'de, 1955 te Mainz ve Münih'te misafir profesör olarak bulundu. 1948 de Fin-Ugor Kurumu, 1951 de Mainz Bilimler ve Edebiyat Akademisi üyeliklerine seçildi. 1952 de Ural-Altay Kurumu ikinci başkanı, 1954 te ise, Milletler arası Şarkiyatçılar Birliği başkanı oldu.

Kaare Grönbech aynı zamanda büyük bir bilim teşkilâtçısı idi. Gerek ana yurdunda, gerekse dışarıda bu yolda büyük gayretler sarfetmiştir. Şu bilim dergilerinde çalışmıştır: 1. Monumenta Linguarum Asiae Maio-

ris, Kopenhagen I—IV (1936—1948), yayınlayan olarak. 2. Acta Orientalia . . . curantibus . . . redigenda curavit XXI— (1950—). 3. Orientalisk Visdom, C. E. Sander-Hausen ile birlikte yayınlayan. Kopenhag 1952—1956 (dancaya tercümeleler). 4. Central Asiatic Journal I—II (1955—1956), yayınlayanlardan. 5. Ural-Altaysche Jahrbücher XXVIII (1956), yayınlayanlardan. 6. The Humanities and the Sciences in Denmark during the Second World War, Kopenhagen (1948), tarih ve filologya kısmını yayınlayan, 49—164. 7. Den Nye Salmonsens, Kopenhagen 1949 (sözlük), yayınlayanlardan ve dil konularında müşavir.

K. Grönbech'in eserlerinden hemen hepsi meslektaşlarına yol gösterici olmuştur. Yayınladığı *Codex Cumanicus* (bibliografya 2) ve Rabguzî, *Kıssas ul-enbiya* (bibliografyada 16) tıpkı basımları ile türkçenin birer merhale olan yadigârlarından hepimizin kolayca fadalanma imkânlarını sağlamıştır. Hele *Komanca sözlüğü* (bibliografyada 8) sözlükten çok daha fazla bir şey olup *Codex Cumanicus* içindeki hemen her meseleyi çözmüş bulunmaktadır. Küçük makale ve tenkitlerinin her biri keskin görüşünün parlak birer örneğidir. Bilim kongrelerindeki bildiri ve tenkitleri meslektaşları için her zaman çok faydalı ve ufuk açıcı olmuştur. O moğolca ile türkçenin ortak karakterini ilk görenlerdendi. Buna rağmen bu iki dilin tek asıldan geldiğine inanılacak kadar çalışmaların ilerlememiş olduğunu söylerdi. Son faaliyetlerinden biri de belli başlı uzmanların katılması ile meydana getirilecek olan *Philologiae Turcicae Fundamenta* (Türk filologyasının temel kitabı) adında üç ciltlik bir eserin gerçekleşmesi için idi. Bu faaliyet gerçi onsuz da yürüyecek ve önümüzdeki yıllarda meyvalarını verecektir. Ancak burada da eksikliğin çok duyulacağı muhakkaktır.

Ölüm bizleri cidden yeri doldurulmayacak büyük bir adamdan ayırmıştır.

K. Grönbech bibliografyası

KISALTMALAR

AÜDvTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
BSOS	Bulletin of the School of Oriental Studies
CAJ	Central Asiatic Journal
DLZ	Deutsche Literaturzeitung
GGA	Göttinger Gelehrte Anzeigen

OLZ	Orientalische Literaturzeitung
PBO	Polish Bulletin of Oriental Studies
SWAW	Sitzungsbericht der Wiener Akademie der Wissenschaften
St. Or.	Studia Orientalia
TM	Türkiyat Mecmuası
UAJb	Ural-Altaysche Jahrbücher
WZKM	Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft

a) Kitap ve makaleleri

1. Der türkische Sprachbau (Türk dilinin yapısı) I. Kopenhagen 1936, 182 s. Tanıtmaları: A. v. Gabain: OLZ XLI (1938), 552—561.—R. Hartmann: GGA CXCIX (1937), 300—307.—T. Kowalski: DLZ 1938, 586—593.—H. W. Duda: Der Islam XXVI (1942), 163—166.

2. Codex Cumanicus in Faksimile hrg. (Tıpkı basım olarak yayınlanmış Codex Cumanicus). Kopenhagen 1936, 12+164 s. Monumenta Linguarum Asiae Majoris I. Tanıtmaları: H. W. Bailey: BSOS IX (1937), 228—229.—R. Hartmann: OLZ XL (1937), 539—540.—T. Kowalski: PBO I (1937), 82—36.

3. Turkish Inscriptions from Inner Mongolia (İç Moğolistan'dan türkçe yazıtlar): Monumenta Serica IV (Peking 1939), 305—308. Türkçesi: M. N. Özerdim: Belleten XXXI (1944), 457—460. Tanıtması: M. Mansuroğlu: TM VII—VIII (1942), 347—348.

4. Sprog og skript i Mongoliet. Forelobig beretning om det sproglige arbejde paa Det Kgl. Danske Geografiske Selskabs Centralasiatiske Ekspedition 1938—1939 (Moğolistan'da dil ve yazı. Danimarka Krallık Coğrafya Kurumunun 1938—1939 Orta-Asya seferindeki dil çalışmaları hakkında ön rapor). (İngilizce özetle): Geografisk Tidsskrift XLIII (1940), 56—93. Resimli tanıtması: H. H. Schaeder: ZDMG, XCV (1941), 455—457.

5. Mongoliet og den Danske Mongolieekspedition 1938—1939 (1938—1939 Moğolistan ve Danimarka tarafından yapılan Moğolistan seferi). Kopenhagen 1940, 4 s.: Ledetraad ved folkelig Universitetsundervisning, Nr. 102.

6. Der Akzent im Türkischen und Mongolischen (Türkçe ve moğolcada vurgu): ZDMG XCIV (1940), 375—390. Sebep olduğu yazılar: J. Benzing, Noch einmal die Frage der Betonung im Türkischen (Bir

kere daha olmak üzere türkçede vurgu meselesi): ZDMG XCV (1941), 300 — 304. — B. Collinder, Gibt es im Türkischen keinen Akzent? (Türkçede vurgu yok mudur?): ZDMG XCV (1941), 305—310. Tanıtması: M. Mansuroğlu: TM VII—VIII (1942), 345—347.

7. Tschuwaschische Gesänge. Transkription und Übersetzung der tschuwaschischen Originalliedertexte (Çuvaşça türküler. Çuvaşça türkü metinlerinin aslından transkripsiyon ve tercümesi): R. Lach Gesänge russischer Kriegsgefangener. I/4: SWAW 218/4, 77—147. Tanıtması: J. Benzing: OLZ XLVII (1944), 51—58.

8. Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus (Komanca sözlük. Codex Cumanicus'un türkçe söz dizimi). Kopenhagen 1942, 315 s. Monumenta Linguarum Asiae Maioris, Subsidia I. Tanıtmaları: J. Benzing: ZDMG XCVII (1943), 154—155.— A. v. Gabain: OLZ XLVII (1944), 47—51.— S. Çağatay: AÜDvTCFD II (1944), 759—772.— O. Pritsak: Der Islam XXX (1952), 111—113.

9. Et tyrkisk tabu-ord (Türkçe tabu bir söz) *böri*: In memoriam Kr. Sandfeld, Kopenhagen 1943, 80—84.

10. Specimens of Mongolian Poetry, translated (tercüme edilmiş Moğol şiir örnekleri): Reports from the Scientific Expedition to the North-Western Provinces of China under the Leadership of Dr. Sven Hedin. The Sino-Swedish Expedition. Publication 21. VIII. Ethnography. 4. The Music of the Mongols, Part 1. Eastern Mongolia. Stockholm 1943, 39—67.

11. Forschungen über die Musik der Mongolen (Moğolların musikişi üzerinde araştırmalar): OLZ XLVI (1943), 1—4.

12. Chinggis Khans erobring af Persien efter de mongolske kilder (Moğol yazıtlarına göre Çingiz Han'ın İran'ı fethi): Ost og vest Afhandlinger tilegnede Prof. Dr. phil. Arthur Christensen, Kopenhagen 1945, 94—104.

13. Mongolske Tekster i Originalskrift, samlet af K. G. (K. G. tarafından toplanmış aslı yazıları ile moğolca metinler). Kopenhagen 1945, 48 s. Sözlüğü: Kopenhagen 1945, 14. s.

14. Kan man det? Dansk udgave af an engelsk rejsebok (Bu bilinmiyormu? İngilizce seyahat kitabının danca yayınlanması) Alexandra David-Noel, Over alle Bjerge til Lhasa (Dere tepe demeden Lhasa'ya kadar). Kopenhagen 1945: Gads danske Magasin 1946, 126—128.

15. A Far Eastern Branch of the Aramaean Script (Aramî yazısının bir Uzak-Doğu kolu): Art and Letters, India and Pakistan, N. S. XXII/2 (1948), 60—66, 6 levha.

16. Rabghuzi Narrationes de prophetis. Cod. Mus. Brit. Add. 7851. Reproduced in Facsimile with an Introduction by K. G. (Rabghuzi'nin peygamberler hikâyeleri. British Museum yazması, Add. 7851 den tipki basım. K. G.'in ön sözü ile). Kopenhagen 1948, 15 + 252. Monumenta Linguarum Asiae Maioris. IV. Tanıtmaları: A. Zajaczkowski: Rocznik Orientalistyczny XV (1949), 439—445.— H. Scheel: ZDMG XCIX (1950), 281—282.— H. W. Duda: WZKM LI (1950), 245—247.— J. Németh: Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae I (1951), 237—239.— H. Eren: TM IX (1951), 204.

17. Oriental Philology: The Humanities and the Sciences in Denmark during the Second World War (Doğu filologyası: İkinci Cihan Harbi esnasında Danimarka'da humanisma ve bilimler). Kopenhagen 1948, 151—154.

18. Ved Vilh. Grönbechs död. (Vilh. Grönbech'in ölümü hakkında): Frie Ord III (1948), 169—178.

19. En af de sjaedne faa blandt Eventyrerne. Nekrolog over Henning Haslund-Christensen (Sergüzeşter arasında bir istisna. Henning Haslund Christensen'i anma): Politiken 14. 9. 1949, 7—8.

20. Den danske Asien forsker Henning Haslund-Christensen död. (Danimarkalı Asya araştırmacısı Henning Haslund-Christensen'in ölümü): Danmarkposten 29. 9. 1948, 4—5.

21. Henning Haslund-Christensen: Salomensen Leksikon Tidsskrift VIII (1948), 1269—1270.

22. Stil og sprogfaerdighed (i engelsk og tysk) (İngilizce ve almancada üslup ve ifade): Gymnasieskolen XXXI (1948), 432—436.

23. Forord. A. Bollerup Sorensen, Ad Asiens ukendte Veje (A. Bollerup, Asya'nın meçhul yollarından'a ön söz) I—II. Kopenhagen 1951, I, V—VII.

24. Begrebet navn pa Tyrkisk (Türkçede at fikri): Festschrift til L. Hammerich (L. Hammerich'e armağan). Kopenhagen 1952, 269—272.

25. I Dag Haanskrifterne - hvad bliver det naeste? (Bugünkü el yazmaları - sonrası?): Berlingske Aftenavis Kronik 3. 12. 1952 (İzlanda yazmaları).

26. Er gymnasiets ordning forfejlet? Indlag i dikussion i 'Det paedagogiske Selskab' (Lise sistemi yanlış mıdır? Pedagogya Kurumu'nda müzakere edilmek üzere bir kaç söz) 3. 2. 1953: Gymnasieskolen XXXVI (1953), 95—98.

27. The Turkish system of kinship (Türkçenin akrabalık sistemi): *Studia Orientalia Ioanni Pedersen . . . dicata*. Kopenhagen 1953.

28. Mongolian in Tibetan Script (Tibet yazısı ile moğolca). Helsinki 1954, 18 s. *Studia Orientalia*, edidit Societas Orientalis Fennica XIX, 6.

29. Empfehlungen für die linguistischen Abschnitte der "Fundamenta". Propositions formulées par M. Grönbech ("Fundamenta"nın dil bölümü için tavsiyeler. Bay Grönbech tarafından kaleme alınmış teklifler). Rapport présenté par le comité provisoire de direction d'un "Grundriss" de philologie et d'histoire turque (*Philologiae Turcicae Fundamenta*). 21 août 1957, 18 s.

30. (J. Kroeger ile), An Introduction to Classical (Literary) Mongolian. Introduction, Grammar, Reader, Glossary (Klâssik [edebî] moğolcaya giriş. Giriş, gramer, okuma, sözlük). Wiesbaden 1955, 108 s. + 4 levha. Tanıtmaları: U. Posch: CAJ II/1 (1956), 76—79.— P. Aalto: St. Or. XVIII/5, 31—32. Hakkında notlar: W. Heissig: UAJb XXVII (1956), 107.

31. Bemerkungen über das alttürkische Verbum (Eski Türk fiili üzerinde mülâhazalar): ZDMG CV (1955), 69—70.

32. Truslen fra öst (Doğu'dan tehdit): Det danske Magazin III (1955), 947—503.

b) Tanıtmaları

33. T. Kowalski, Sir Aurel Stein's Sprachaufzeichnungen im Aynallu-Dialekt (Sir Aurel Stein'in Aynallu lehçesinde dil kayıtları). Krakow 1937: OLZ XLII (1939), 36—38.

34. Haenisch, Manghol un niuca tobca'an (Moğollarn gizli tarihi) I—II. kısım. Leipzig 1939: ZDMG XCIV (1940), 431—435.

35. B. Collinder, Reichstürkische Lautstudien (Devlet türkçesi ses incelemeleri), Uppsala-Leipzig 1939: Acta Linguistica II (1941) 53—54.

36. L. Barzini (junior), Mongolische Reise (Moğolistan seyahati). Leipzig 1940: OLZ XLVI (1943), 322—324.

37. A. Caferoğlu, Anadolu ağızlarından toplamalar, İstanbul 1943: Acta Linguistica VI (1950), 47.

38. K. H. Menges, Qaraqalpaq Grammar (Karakalpak grameri). I. Phonology. New York 1947: Acta Linguistica VI (1950) 52—53.

39. Gönderilen kitaplar: Acta Orientalia XXI (1950), 1—2.
40. Gönderilen kitaplar: Acta Orientalia XXI (1950), 70—71.
41. Gönderilen kitaplar: Acta Orientalia XXI (1951), 153—154, 156—160.
42. Gönderilen kitaplar: Acta Orientalia XXI (1951), 239—240.
43. M. Praëdin, Djengis-Khan og det mongolske verdensrig (Cengis Han ve Moğol imperatorluğu). Kopenhagen 1953: Politiken 22. 10. 1953, 12.
44. (Lao-tse), Bogen om Alt og Intet (Her şey ve hiç bir şey üzerinde kitap) (Tao Teh King). Pa dansk veda (dancaya çeviren) Ole Kielerich Svendsen: Berlinske Tidende 22. 12. 1953, 8.
45. Gönderilen kitaplar: Acta Orientalia XXII (1955), 78—79, 92—93, 96—103.
46. E. Hauer, Handwörterbuch der Mandschusprache (Mancu dilinin el kitabı). Hamburg-Wiesbaden 1952—1955: OLZ LI (1956), 177—179.
47. A. v. Gabain, Türkische Turfan-Texte (Türkçe Turfan metinleri) VIII. Berlin 1954: Oriens IX (1956), 113—115.

c) Biografyaları

48. (Kendisi hakkında): Festschrift udgivet af Kobenhavns Universitet. Aralık 1956. Köbenhavn 1936, 169.
49. Grönbech Kaare, Prof. Dr. phil.: Kraks Blaa Bog 1956. Köbenhavn 1956, 508.

d) Konferansları hakkında

50. Vilhelm Thomsens Udgave af de oldtyrkiske Indskrifter (Vilhelm Thomsen'in eski Türk yazıtlarını yayınlaması). 18. 2. 1944: Dan. Vid. Selsk. 1944, 32.
51. En östasiatiske Uldöber af den aramaeiske Skrift (Arami yazısının Doğu Asya'da bir devamı). 28. 4. 1944: Aynı dergi, 38, (15 krş.).
52. Et mongolsk shamanistik Haandskrift (Moğolca bir şamanlık yazması). 29. 3. 1946: Aynı dergi 1948, 56.
53. Vokalsystemet i aeldre Mongolsk (Eski moğolcada ünlü sistemi). 30. 4. 1948: Aynı dergi 1948, 56.
54. Bemaerkninger om tibetansk sprog (Tibet dili üzerinde notlar). 1. 12. 1950: Aynı dergi 1951, 37.

55. Den köbenhavnske Kandjur (Kopenhag Kancur'u), 16. 11. 1951: Aynı dergi 1952, 39.

56. En forsvinden mongolsk krönike (Kaybolmuş bir Moğol kroniği). 17. 10. 1951: Aynı dergi 1952, 39.

57. Durative verbal forms in Mongolian (Moğolcada devamlılık bildiren fiil şekilleri). 24. 8. 1954 Milletlerarası Cambridge Şarkiyatçılar Kongresi.

58. Verbernes udtryk for den varige handling pa nogle asiatiske sprog (Bazı Asya dillerinde fiilde devamlılık hareketinin anlatılması). 15. 10. 1954.

59. Studier blandt kalmykker i Tyskland (Almanya'da Kalmuklar arasında incelemeler) 29. 4. 1955: Aynı dergi 1955, 62.

M. Mansüroğlu

XXIV. Şarkiyatçılar Kongresinde Türk dili ile ilgili çalışmalar

28 Ağustos—4 Eylül 1957 de Münih'te toplanan XXIV. Şarkiyatçılar Kongresi Türk dili ile ilgili çalışmalar bakımından bir merhale sayılabilir. Bu görüş kongrenin türklük bilgisine ayrılan VIII. ve Orta Asya ile Altasitik'e ayrılan XI. Bölümlerinin çalışmaları özetlenerek desteklenmeğe çalışılacaktır. VIII. Bölümün çalışmaları, ağırlık noktası Türk tarihi olmak üzere, Türk dili, edebiyatı, ve kültürü ile ilgili idi. Buna karşılık XI. Bölüm çalışmalarının ağırlık noktası Türk ve Moğol dilleri olmakla birlikte bunlar yanında Orta Asya'nın türklük veya dil bilgileri dışında kalan bazı konulara, hatta eski ve yeni Anadolu türkçeşi dil ve edebiyatına yer ayrılmış bulunuyordu. Prof. Dr. A. v. Gabain'in idaresine bırakılmış olan XI. Bölüm pek rahat ve anlayışlı bir hava içerisinde çalıştı. Buna karşılık VIII. Bölüm sinirli ve atak başkanı Prof. Dr. F. Babinger yüzünden epey huzursuz saatler yaşadı.

VIII. Bölümün ilk bildirisini Macaristan'ın tanınmış türkologu Prof. Dr. Gy. Németh tarafından Arnavutlukta'ki Türk ağızları üzerinde idi. Sayın profesör bir yıl önce Rumeli Türk ağızlarını konu edinen çok değerli bir eser yayınlamıştı. Burada bölgenin Türk ağızları vasıflandı-